

GODINE STRADANJA

ORGANIZATOR: FOTO-KINO KLUB ZADAR

GALERIJA UMJETNINA NARODNOG MUZEJA

POKROVITELJ: POGLAVARSTVO GRADA ZADRA

karavida

kucelin

GODINE STRADANJA

RATNE FOTOGRAFIJE

ključanin

maričić

vežić

GODINE STRADANJA

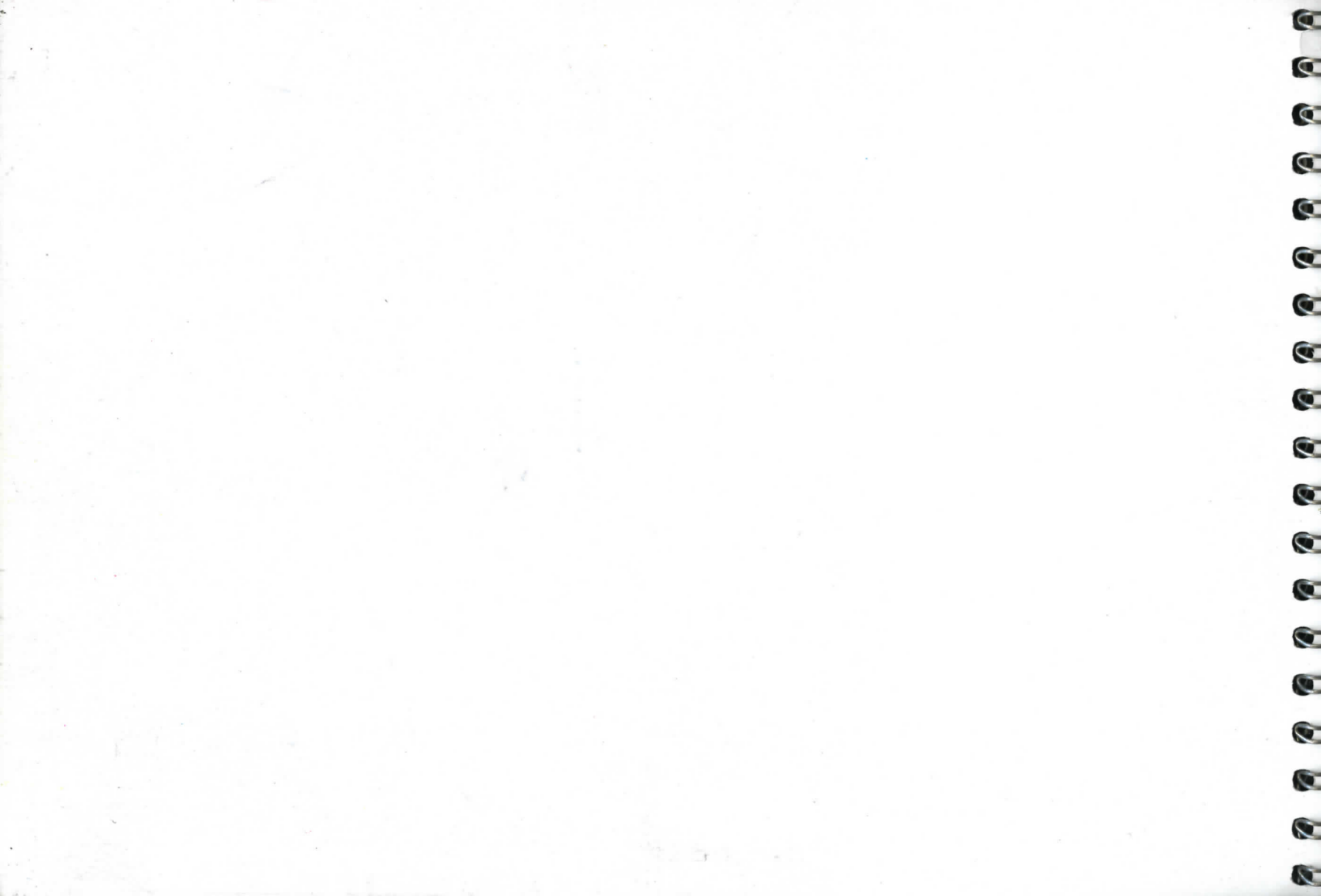
RATNA FOTOGRAFIJA

ZADAR 1991-1994

Zelić Design, 1995

OD 25.SVIBNJA 1995

DO 10. LIPNJA 1995

ZADAR 1991 - 1994

Godine stradanja
izložba ratne fotografije

AUTORI

*Pavuša Vežić
Željko Maričić
Željko Karavida
Zvonko Kucelin*

ZADAR, 25 svibnja 1995

pokrovitelj:

POGLAVARSTVO GRADA ZADRA

organizator:

Foto - kino klub Zadar

Galerija umjetnina Narodnog muzeja

Oblikovanje plakata i kataloga:

Ivan Zelić

Ratna stradanja u zadarskom kraju datiraju od prvih naznaka pobune Srba protiv demokratski izabrane vlasti u Hrvatskoj u ljeto 1990. godine, točnije od 17. kolovoza kada je jedna uspješna turistička sezona naglo prekinuta "balvan revolucijom". Od tada su se događanja, koja su sve izravnije najavljivala rat, izmjenjivala filmskom brzinom. Prekidi opskrbe vodom i strujom, "referendumi" o stvaranju "SAO Krajine", zasjeda na Plitvicama na Uskrs, ubojstvo mladog bibinjskog policajca Franka Lisice kod Polače, protjerivanje Hrvata iz Knina, Kijeva...

U ljeto 1991. godine rat "JNA" i velikosrba već je bjesnio u Slavoniji, a u zadarskom kraju formirani su dragovoljački odredi, stvarane prve oružane postrojbe, čuvalo se Kruševo, Pridraga, Jasenice. "JNA", naoružana oružjem koje je velikim dijelom Hrvatska nabavila, napala je i na zadarskom području. Jedanaestog rujna napadnute su Jasenice i Kruševo, a nekoliko dana potom, 16. rujna prvi puta se u Zadru oglašavaju sirene za označavanje opasnosti.

Lovci jugoavijacije raketirali su srednjovalni predajnik kod Grba. U samom Zadru pripadnici MUP-a, ZNG-a i dragovoljačkih odreda, sve odreda dragovoljci Domovinskog rata, zaprečavaju vojarne. Dvadeset i prvoga rujna branitelji Zadra uspjeli su zauzeti vojarnu na Smiljevcu u kojoj je bilo pohranjeno naoružanje Teritorijalne obrane. Već sutradan jugoavijacija raketirala je to skladište, napad na Zadar bio je svakim danom sve izravniji. Iz brojnih vojarni "JNA" je pucala po gradu, a na Zadar je izravno krenuo Kninski korpus pod zapovjedništvom ratnog zločinca, tada pukovnika, Ratka Mladića.

U zadnjem tjednu rujna i prvih deset dana listopada 1991. trajali su najžešći napadi na Zadar. Sa kopna, sa mora i iz zraka upućivane su na Zadar na stotine, tisuće granata od kojih su u najvećem broju stradali civili. Grad je 6. listopada bio u potpunom okruženju, ali je prodor jugovojske potpomognute lokalnim četnicima zaustavljen na Dračevcu, na prilazu Bokanjcu. Grad je obranjen, počeli su

pregovori o povlačenju "JNA" iz vojarni i svih koji su sa njima htjeli otići.

Usljediti su dugi mjeseci otpora, života bez struje sa minimalnim količinama vode. Unatoč tomu, unatoč granatama koje su po Zadru padale, razarale i ubijale, život nije stao. Opskrba stanovništva funkcionirala je besprijekorno, u poduzećima se radilo koliko su god to sigurnosne prilike dozvoljavale, bez obzira na znak opće opasnosti. Štete su u tom prvom ratnom udaru bile izuzetno velike - poginulo je na desetke civila i branitelja a samo materijalna šteta procijenjena u zadarskim poduzećima iznosila je oko 400 milijuna DEM. Pored toga u Zadru, u hotelima i drugim objektima u okolici Zadra utočište je našlo preko 25 tisuća prognanika i izbjeglica.

Velikosrpski agresor nije odustao, i dalje je želio presjeći Hrvatsku na dva dijela upravo na zadarskom području, a na okupiranom području provodio je nesmiljeni teror prema preostalim Hrvatima. Pokolji u Škabrnji i Nadinu, potom u Bruškoj, Medviđi i na brojnim drugim znanim i još

uvijek neznanim mjestima najbolje pokazuju svu svirepost kojom su zagovornici ideje o Srbiji do Karlobaga bili naumili to ostvariti. Ni u nasrtaju neposredno pred potpisivanje Sarajevskog sporazuma 3. siječnja nisu uspjeli prekinuti žilu kucavicu koja je povezivala sjevernu i južnu Hrvatsku, nisu prodrli do Paškog mosta niti do Biograda.

Hrvatska je priznata, počeli su stizati pripadnici međunarodnih zaštitnih snaga, Hrvatska je primljena u UN. Ojačala Hrvatska vojska sve češće uzvraća udarce agresoru, počinje oslobađati okupirani prostor. U svibnju 1992. godine oslobođeno je tvrdo neprijateljsko uporište Križ, iznad magistrale ponad Bibinja, u siječnju 1993. u akciji Maslenica oslobođen je velik dio okupiranog područja u zaleđu Zadra: Crno, Murvica, Smoković, Islam, Podgradina, Paljuv, Novigrad, Jasenice. Napadi na Zadar i dalje ne prestaju. Od 19. travnja 1993. godine punih je devet mjeseci trajala opća opasnost. Granate su i dalje povremeno padale po Zadru, posljednje, nadajmo se, sredinom studenoga 1993. godine.

Opća opasnost prestala je 18. siječnja 1994. godine, počelo je vrijeme obnove i povratka života. Jesu li za Zadar završene godine stradanja?

Od prve uzbune u Zadru 16. rujna 1991., do posljednje, opozvane 19. siječnja 1994. godine poginulo je 305 civila, a nekoliko tisuća ih je ranjeno.

Od rujna do prosinca 1991. godine Zadar je pružio utočište za više od 27.000 prognanika. Danas u Zadru još uvijek ima oko 20.000 prognanika i oko 1.200 izbjeglica.

U domovinskom ratu 1991. - 1994. godine na području Nadbiskupije zadarske srušeno je 40, a oštećeno 27 crkava i kapela; srušeno je 17, a oštećeno 15 župnih kuća; oštećene su 4 kuće časnih sestara i oštećeno je 9 groblja.

Tijekom rata na području Zadarsko-kninske županije uništeno je ili opljačkano 35 zdravstvenih objekata (bolnice, ambulante, apoteke). Psihijatrijska bolnica u Zemuniku Donjem potpuno je uništena a u samom gradu oštećeno je nekoliko ambulanti i apoteka, dok je Zadarska bolnica danima bila izložena topničkim napadima. Ukupna materijalna šteta u objektima i opremi prelazi 10 milijuna DEM.

GODINE STRADANJA

Od 1991. do 1994. godine oštećena su ili potpuno uništena 43 odgojno obrazovna objekta: 5 predškolskih ustanova teško je oštećeno, 33 osnovne škole, od čega je 10 potpuno uništeno, i 5 srednjih škola pretrpjelo je ozbiljna oštećenja. Šteta u objektima i inventaru prelazi desetke milijuna DEM.

Na meti srpskih osvajača uz crkve, groblja i škole našle su se i knjižnice. U zaleđu Zadra agresor je srušio ili zapalio sedam seoskih školskih knjižnica. U samome gradu Gradska knjižnica pretrpjela je golema razaranja i danas radi pod skelama, a Znanstvena knjižnica sedam je puta pogođena u krov. Štete prelaze 3 milijuna DEM, dok uništeni bibliotečni fond broji preko 500.000 knjiga i 70.000 časopisa.

Štete u gospodarstvu prelaze milijardu DEM.

“Godine stradanja” je izložba izabranih fotografija petorice zadarskih autora koji na sintetičan način, svojstven jeziku fotografskog medija nastoji prikazati vrijeme najtežih ratnih stradanja Zadra i patnje njegovih stanovnika kroz gotovo pune tri godine, koliko su trajala ratna djelovanja u okružju grada.

Tri tisućljeća trajanja Zadra obiluju sličnim primjerima opsada, uništavanja, pa i totalnih razaranja ovog ponosnoga grada, o čije su se posjedovanje otimala sve osvajačke sile koje su u povijesti djelovale na ovim nemirnim i strateški značajnim prostorima. Pa ipak, a posebno u povijesti modernog ratovanja rijetki su primjeri tako okrutnog, svjesnog i osvetničkog razaranja gradova, uništavanja najvrijednijih kulturnih spomenika i bestijalnog ubijanja i teroriziranja civilnog stanovništva, kao što je to tijekom hrvatskog Domovinskog rata srpski agresor sustavno provodio nad svim njemu dostupnim hrvatskim gradovima i naseljima. Bezumna sila i teror, srednjovjekovne metode opsade i istočnjačke metode razaranja i zatiranja, ne samo da nisu mimoišle ni ovoga puta Zadar, već su se na njega

okomile sa posebnom žestinom, rušilačkim bijesom i osvajačkom namjerom.

Tri godine stradanja Zadra i neizmernih patnji njegova stanovništva, ponižavajuće življenje u podrumima i iza zaklona od vreća, bez vode, bez struje, u napetosti i neprestanoj izloženosti stradanju i smrti, ali i tri godine istinskog zbližavanja u patnji, brojnih primjera pravog, a ne deklarativnog humanizma, malih radosti, prigušenog humora i nevinih dječjih igara - sve su to dosta obilno zabilježile kamere zadarskih fotografa.

Želja je i namjera autora i organizatora ove izložbe bila prikazati upravo spomenute aspekte Domovinskog rata na zadarskom području, dakle ne na samoj bojišnici, već u gradu koji se nalazio neposredno uz bojišnicu i koji je trpio udare agresora iz svih poznatih oružja i sredstava razaranja pune tri godine. Petorica autora koji su cijelo to vrijeme sustavno fotografski bilježili događaje u Zadru i okolici prezentiraju nam ne samo vrijedan dokumentarni materijal nego i vrijedna fotografska djela, koja ponovo svjedoče o vitalnosti zadarske fotografske škole.

Svaki od autora se, bilo po prirodi svog posla, bilo po vlastitom fotografskom afinitetu koncentrirao na različite aspekte ove fotografske teme.

Pavuša Vežić, kao kozervator po struci, izradio je prvenstveno vrlo uvjerljivu fotografsku dokumentaciju stradanja brojnih zadarskih spomenika kulture i stare, zaštićene urbane jezgre. Pedantna registracija razaranja kako u detaljima tako i u kadrovima totala, dala je zahvaljujući fotografskom iskustvu i kulturi snimanja rezultate koji su neosporno visoko iznad gole registracije i predstavljaju uvjerljiva fotografska djela.

Arif Ključanin opredijelio se za fotografiranje porušenih objekata. Koliko je neosporna bila želja autora da precizno registrira prizore razaranja arhitekture, toliko je vidljiva i fotografska intencija da objekt kamerom izolira na specifičan način, da mu pronađe karakterističan, gotovo portretni aspekt. U tome smislu, u većini slika dostignuta je ona razina fotografske koncentracije koja pojedinačne prizore ruševina podiže na razinu simbola.

Željko Maričić kao dugogodišnji iskusni fotograf znao je pronaći kako u detalju, tako i u prizorima širokih planova fotografski zanimljive i uvjerljive kadrove. Posebno su dramatični njegovi prizori razaranja zadarske stolne crkve

i okolnih zgrada nakon noćnog napada zrakoplova. Jak dramatski naboj, ali i neosporne estetske kvalitete imaju kadrovi uništenih orgulja zadarske katedrale. Fotografski su uvjerljivi i prizori stradanja neposredne zadarske okolice, posebno prizori razorenog sela Zemunika Donjeg.

Željko Karavida, iskusni fotoreporter, znao se naći u pravi čas na pravome mjestu i registrirati brojne scene uzbuđenja, straha i panike prilikom prvih žestokih napada na grad. Mnogi od ovih prizora izvanredno karakteriziraju atmosferu i spadaju u sjajne primjere suvremene hrvatske "life" fotografije.

Zvonko Kucelin, također fotoreporter, u svom radu uvijek je težio prikazivanju prizora iz života običnih ljudi, posebno prizora sa djecom. U tom radu njegova je ostvarenja karakterizirao neki nenametljivi, topli humanizam. Na isti način on pristupa i ratnoj tematici i bilježi sjajne prizore dječjih igara u skloništim i iza zidova od vreća, božićne proslave u podrumima, ali i jezgrovito koncipirane kadrove koji svjedoče o svoj težini života pod opsadom.

Ova izložba je kao cjelina istinski "Zadarski memento" i nastoji sačuvati za neka druga ljepša vremena prizore koje ne bi smjela zaboraviti niti jedna buduća generacija hrvatskog Zadra.

Antun Travirka

Pavuša Vežić

Rođen 1947. u Makarskoj.
Fotografijom se bavi od
1969. i imao je samostalnu
izložbu "Zadar na mapi rata".
Po zanimanju je konzervator
i radi u "Zavodu za zaštitu
spomenika kulture".

VEŽIĆ

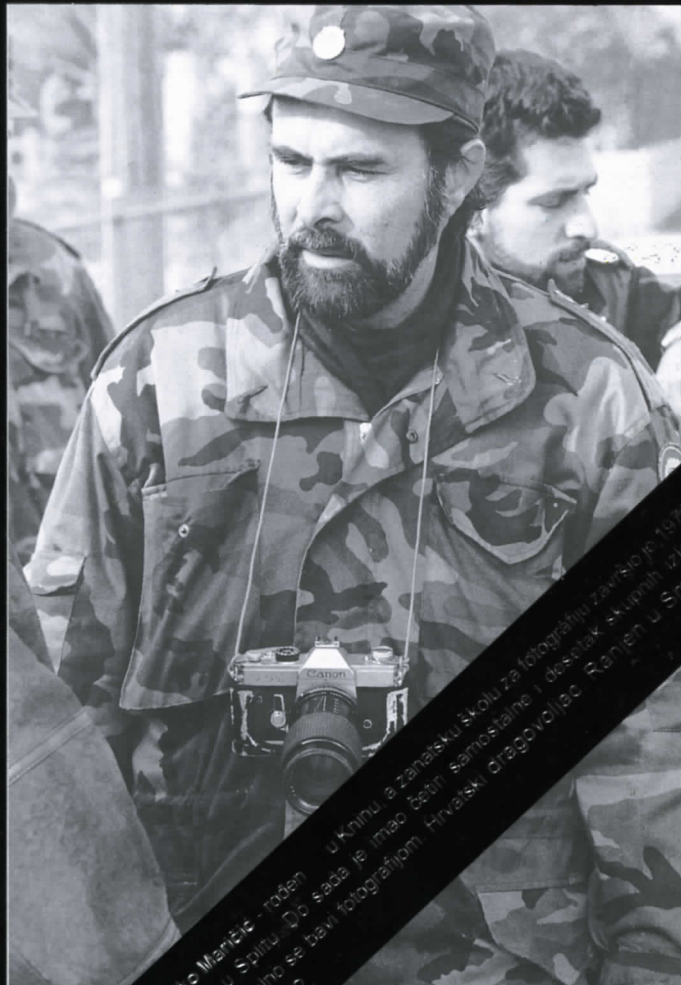

VEŽIĆ

Veljko Maričić - rođen u Kninu & završio školu za fotografiju završio je 1980. godine u Splitu. On sada je imao 30-ih samostalno i desetak skupnih izložbi. Profesionalno se bavi fotografijom. Hrvatski dragovoljac Ratna u Srebrenici. 30. 03. 1992.

MARIČIĆ

MARIČIĆ

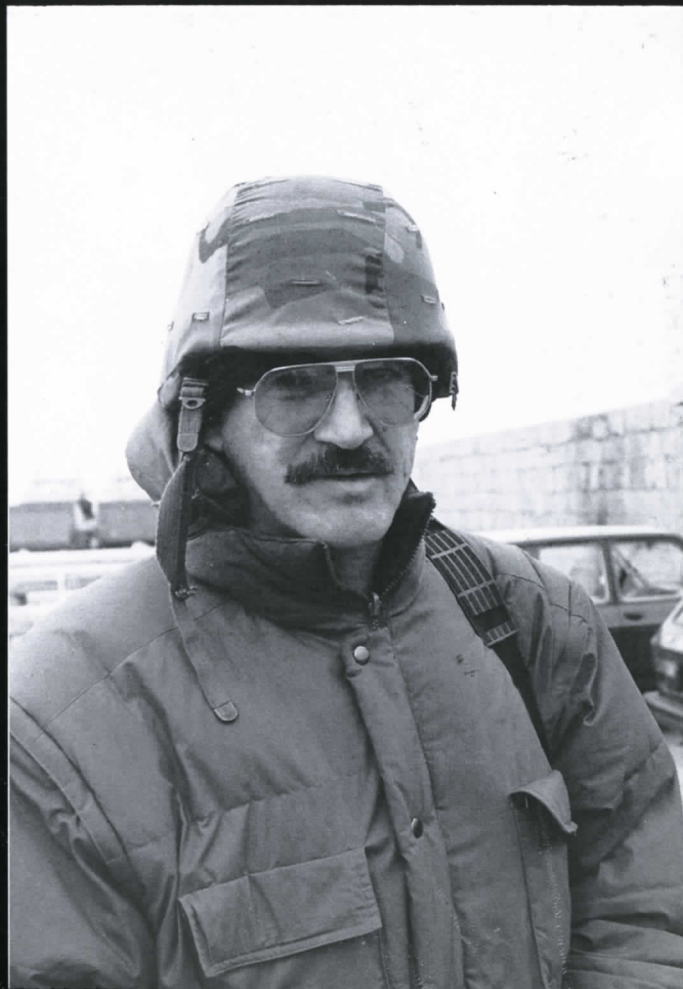
MARIČIĆ

Željko Karavida - rođen 1954. u Osijeku. Fotografijom se bavi od 1970. Kao profesionalni fotoreporter radio je u Slobodnoj Dalmaciji od 1980. do 1993. Izlagao je na više od stotinu skupnih izložbi u zemlji i inozemstvu. Ima objavljenu knjigu fotografija.

KARAVIDA

KARAVIDA

KARAVIDA

KARAVIDA

Zvonko Kucelin - rođen 1955. u Banja Luci. Fotografijom se bavi od 1976. Kao profesionalni fotoreporter radio je u Slobodnoj Dalmaciji, Narodnom listu i Zadarskom listu. Izlagao je na stotinjak skupnih izložbi u zemlji i inozemstvu. i tri samostalne izložbe, te objavio knjigu fotografija. Dobitnik je više priznanja i nagrada za fotografiju.

KARAVIDA

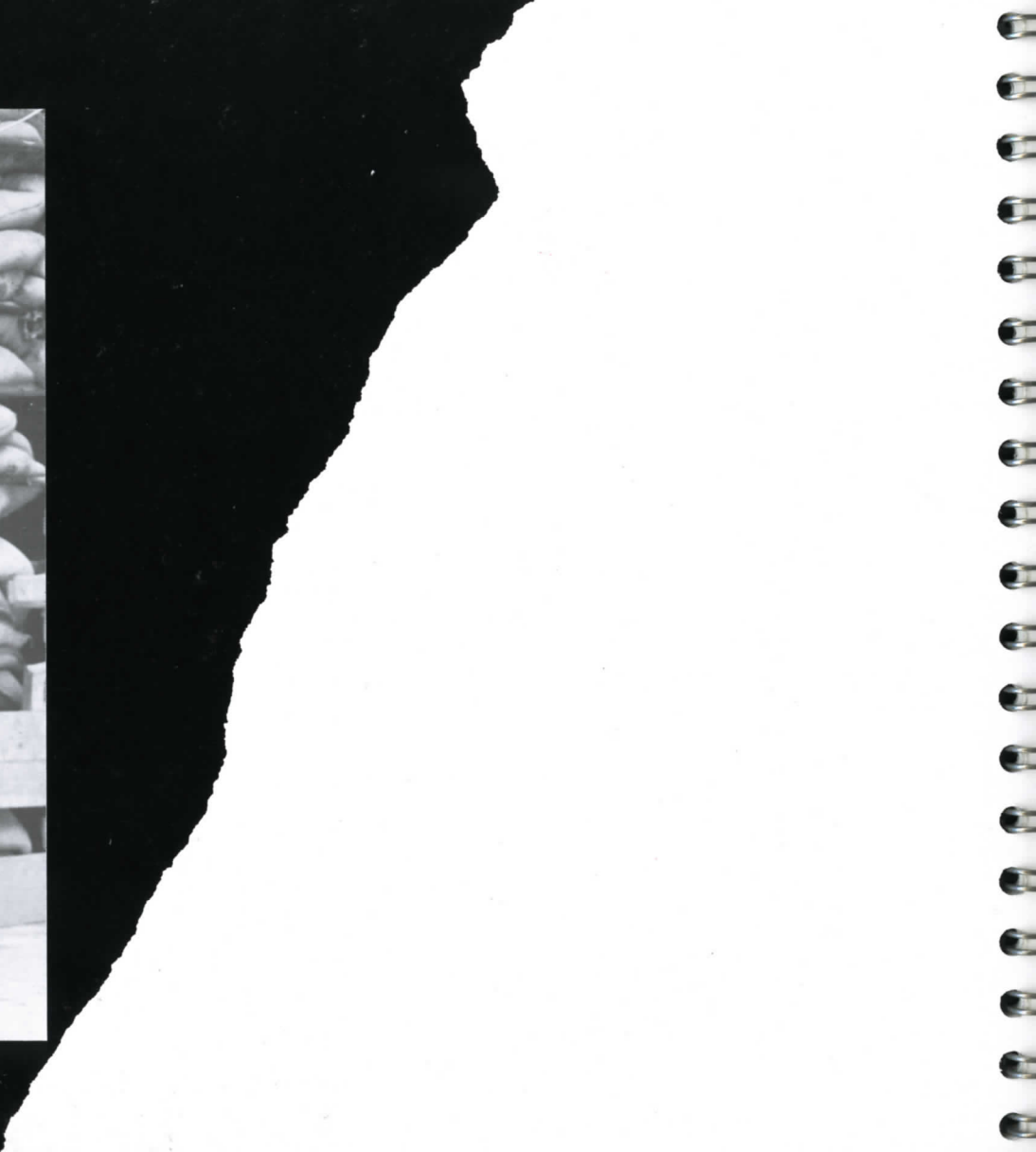

Zvonko Kucelin - rođen 1955. u Banja Luci. Fotografijom se bavi od 1976. Kao profesionalni fotoreporter radio je u Slobodnoj Dalmaciji, Narodnom listu i Zadarskom listu. Izlagao je na stotinjak skupnih izložbi u zemlji i inozemstvu, i tri samostalne izložbe, te objavio knjigu fotografija. Dobitnik je više priznanja i nagrada za fotografiju.

KUCELIN

Arif Ključanin - rođen 1956. u Bosanskom Kobašu. Fotografijom se bavi od 1974. Izlagao je na više desetaka skupnih izložbi u zemlji i inozemstvu. Imao je jednu samostalnu izložbu. Ima i objavljenu knjigu fotografija. Uskoro mu iz tiska izlazi knjiga "Hrvatski ratni grafiti".

KLJUČANIN

KLJUČANIN

GODINE STRADANJA

*Oblikovanje:
Zelić Design*

*Tisak:
Čvorak, Zagreb*

*Naklada:
500 primjeraka*

*Pavuša Vežić
Željko Maričić
Željko Karavida
Zvonko Kucelin
Arif Ključanin*